

## MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN YETKİ VE UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE DERS KİTAPLARI (1950-1960)

Prof. Dr. Mesut ÇAPA\*

### Özet

*Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren ders kitaplarıyla ilgili muhtelif kanun ve yönetmelikler yayınlanmıştır. Bunların uygulanması Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir.*

*Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitaplarıyla ilgili yetki ve sorumlulukları, 6 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen bir kanunla yeniden düzenlenmiştir. İlk ve ortaöğretimde okutulacak olan ders kitapları bu kanuna göre tespit edilecekti. Kanunla, ders kitaplarının basılması, serbest basıma bırakılan kitapların seçilmesi ve nitelikleriyle satış fiyatlarının belirlenmesi yetkisi Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmıştır. Bakanlık, gerektiği takdirde okul kitabı yazdırmak, bastırmak ve değiştirmek hakkına sahip olacaktır.*

*Milli Eğitim Bakanlığı'nca okutulması kararlaştırılan ders kitaplarının listesi her ders yılı başında genelgeyle Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmaktaydı. İlk ve ortaöğretim kademelerindeki okullara göre düzenlenen listelerde, ders kitabının adı ve yazarı, basımevi, fiyatı ve satıldığı yer hakkında bilgi verilmekteydi.*

*Makalede, 1950-1960 yılları arasındaki uygulamalar, öncelikle lise müfredat ve ders kitaplarından örnekler verilerek açıklanmaya çalışılacaktır.*

**Anahtar kelimeler:** Ders kitapları, Milli Eğitim Bakanlığı (Maarif Vekaleti), Tebliğler Dergisi, müfredat, Talim ve Terbiye Kurulu, kitap listesi.

### Abstract

*Various laws and regulations about the textbooks were issued from the foundation of the Republic. These were put into practice in the charge of the Ministry of National Education.*

---

\* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

*Authorities and responsibilities of the Ministry of National Education about the textbooks were reorganized by the law enacted on 6th June 1949. The textbooks, which were to be instructed in primary and secondary education, were to be determined by this law. By this law, the authority of publishing the textbooks, choosing the books released for free publishing and detecting the qualities and sale prices of the textbooks was given to the Ministry of National Education. The Ministry was to have the right of changing the textbooks and having them written and published if it had been necessary.*

*The list of the textbooks determined to be instructed by the Ministry of National Education was issued within the circular in the bulletins of communiques at every beginning of school years. Some information was given about the name and the author of the textbook, the printing house, sale price of the textbook and the places in which the textbooks were sold in the lists regulated for the primary and secondary schools.*

*In this paper, the practices between 1950-1960 are going to be explained by giving examples from primarily high school curriculums and textbooks.*

**Key Words:** *Textbooks, the Ministry of National Education (Board of Education), the Bulletin of Communiques, Curriculum, the Head Council of Education and Morality, the List of Textbooks.*

## **Giriş**

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren ders kitaplarının hazırlanması ve tespiti konularında muhtelif çalışmalar yapılmıştır. 1926 yılında sorumluluk Maarif Vekaleti'ne bağlı Milli Talim ve Terbiye Dairesi'ne verilirken, daha sonra eğitimde tek kitap tartışmaları başlamıştır. 3 Haziran 1933 yılında kabul edilen 2259 sayılı kanunla, okul ders kitaplarının hazırlanması, seçilmesi, basılması ve dağıtılması işleri Maarif Vekâleti'ne bırakılmıştır. Böylece her ders için yazılan ve seçilen en iyi kitabın ders yılı boyunca bütün okullarda okutulması sağlanacaktı.

17-29 Temmuz 1939 tarihinde toplanan Birinci Maarif Şûrası'nda, Okul kitaplarının Maarif Vekilliği'nce bastırılması hakkındaki talimatnamede bazı değişiklikler yapılarak ilk ve orta öğretim okulları için *devlet kitabı* esas kabul edilmiştir. *Devlet kitabı* deyimi, okul çeşit ve kademelerine göre her sınıfın her dersi için esas olacak kitapların benzer bütün okullarda aynı olması anlamına geliyordu. Her kitap üç yıllık bir devre için kabul olunabilecekti. Maarif Vekaleti, devlet kitaplarını müsabaka yoluyla

hazırlatabileceği gibi, gerektiğinde bazılarını doğrudan doğruya bir uzmana veya uzman bir heyete de yazdırabilecekti.<sup>1</sup>

Maarif Vekaleti ilkokul kitaplarının çoğu için müsabaka düzenlemiş, lise ve ortaokul kitaplarını ise genellikle alanın uzmanlarına hazırlatmıştır. Bakanlık, yazdırmağa karar verdiği kitapların şartnamelerini yayınlamakla ilgililere duyurmaktaydı. İlkokulların dördüncü ve beşinci sınıflarında, 1939-1942 yılları arasında, üç ders yılı için okutulmak üzere yazdırılacak Yurtbilgisi kitabının şartnamesi bu örneklerden biridir.<sup>2</sup>

1940'lı yıllarda ders kitaplarının öncelikle Maarif Vekâleti'nce basılmasına önem verilmiştir. Maarif Matbaası'nın makine ve tesisatının bir kısmı 1941 yılında İstanbul'dan Ankara'ya taşınarak kitap basımı hızlandırılmıştır. 1941-1942 eğitim-öğretim yılında ilk, ortaokul ve lise ders kitaplarının çoğu Maarif Vekaleti tarafından bastırılarak dağıtılmıştır. 1943 yılında 82 farklı ders kitabından 2.337.000 cilt bastırılmıştır.<sup>3</sup>

1950 yılından itibaren ders kitaplarının hazırlanmasında nispeten yeni bir uygulamaya gidilmiştir. Makalede, 1950-1960 yılları arasındaki uygulamalar, öncelikle lise müfredat ve ders kitaplarından örnekler verilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

#### **Ders Kitaplarının Hazırlanmasında Yeni Dönem (1950-1960)**

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulacak ders kitapları, 1950 yılından itibaren, 6 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen 5429 sayılı kanuna göre hazırlanmaya başlanmıştır. Ders kitaplarının seçilmesi, basılması ve dağıtılmasını düzenleyen bu kanunla, 3 Haziran 1933 tarih ve 2259 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni kanuna göre, ders kitaplarının seçilmesi ve nitelikleriyle satış fiyatlarının belirlenmesi yetkisi Milli Eğitim Bakanlığı'na bırakılmıştır. Bakanlık gerektiği takdirde okul kitabı yazdırmak, bastırmak ve değiştirmek hakkına sahipti. Ders kitabı olarak kabul edilen bir eserin okutulma süresi üç yıla sınırlandırılmakla birlikte, aynı kitabın tekrar kabul edilmesi mümkündür. Ayrıca kanuna eklenen geçici maddeye göre Milli Eğitim Bakanlığı, önceki kanuna göre bastırmakta olduğu kitaplardan her yıl serbest basıma bırakacaklarının listesini ders yılı başından bir yıl önce ilân edecekti.<sup>4</sup>

<sup>1</sup> Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939, Maarif Vekilliği Yay., (t.y.), s. 632-638.

<sup>2</sup> T.C. Maarif Vekaleti Tebliğler Dergisi (MVTĐ), Sayı:7, 1939, s. 30-32

<sup>3</sup> Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1941-1942, Maarif Matbaası, Ankara 1943, s. 131,134, 142;

Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s.147, 153.

<sup>4</sup> Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (MEBTD), 27 Haziran 1949, Sayı: 544, s.1.

Milli Eğitim Bakanlığı, yazar ve yayınevlerinden gelen kitapları değerlendirmek üzere alan dersi öğretmenleri, uzman ve öğretim elemanlarına göndermekteydi. 3 Mart 1952 tarih ve 684 sayılı Tebliğler Dergisi'nde, "serbest basıma bırakılan okul ders kitaplarının inceleme zamanı ile basılma ve dağıtımlarının ne yolda yapılacağı hakkında" bir yönetmelik yayınlandı.<sup>5</sup> Her yıl kitap incelemede görev alanlara ödenecek ücret Bakanlar Kurulu'nca belirleniyordu. 24 Ocak 1952 tarihinde Bakanlar Kurulu, "1951-1952 öğretim yılı başında ders kitabı olarak kabul edilmeleri dileğiyle gönderilen kitap müsveddelerini çalışma saatleri dışında ve tek başlarına incelemiş olan ilişik listede adları yazılı öğretmenlere adları hizalarında gösterilen miktarlarda ücret verilmesi"ni kararlaştırdı.<sup>6</sup> 14 Eylül 1956 tarihli kararnameyle, " ders kitabı olarak kabul edilmeleri için gönderilen kitaplardan coğrafya branşına ait olanlarının bir kısmını mesai saatleri haricinde münferiden tetkik etmiş bulunan İzmit Lisesi Coğrafya öğretmeni Samiye Eranay ile Şükrüye Tam'a yetmiş beşer lira ücret verilmesi" kararlaştırıldı.<sup>7</sup>

Bakanlıkça ders kitabı olarak okutulması kararlaştırılan kitaplar her ders yılı başında genelgeyle duyurulmaktaydı. Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, 22 Temmuz 1949 tarihli genelgesinde 1949-1950 öğretim yılında okutulacak kitaplar hakkında açıklamalarda bulundu. İlk ve ortaokullarla liselerde, öğretmen okullarında, köy enstitülerinde, kız ve erkek sanat enstitülerinde, ticaret okullarında ve yapı enstitülerinde okutulacak ders kitapları ve yazarların adları genelgeye ekli listede yer alıyordu.<sup>8</sup> Okutulacak kitaplar ve fiyatları listede gösterildiği şekilde uygulanacaktı. Asıl kitabı bulunmayan dersler için yardımcı kitaplardan yararlanılacaktı; ancak, öğrenciler diğer dersler için listede gösterilen yardımcı kitapları almaya zorlanmayacaklardı. 1940-1941 öğretim yılı başında okullara dağıtılan kitap düzeltme kılavuzlarıyla, matematik kitapları öğretmen kılavuzlarının ilgili öğretmenler daima elleri altında bulunduracaklardı. İlkokul dördüncü sınıf Coğrafya kitabının eski baskısı karışıklıklar sebebiyle okutulmaktan kaldırıldığından, söz konusu kitabın 1949 baskılı olmasına dikkat edilecekti. İlkokul dördüncü sınıf Tarih, beşinci sınıf Coğrafya, dördüncü sınıf Yurttaşlık Bilgisi ve Ortaokul ikinci sınıf Yurttaşlık Bilgisi kitaplarında yeni müfredat programına göre bazı değişiklikler yapılmıştı. Bu değişiklikler ayrı broşürler halinde basılmış ve eski kitapların arasına konulmuştu.

<sup>5</sup> MVTD, 12 Ağustos 1957, Sayı: 968, s.91.

<sup>6</sup> Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.18.01. 127.103.14.

<sup>7</sup> BCA,030.18.01.02.144.78.3.

<sup>8</sup> MEBTD, 14 Ağustos 1949, Sayı: 551, s. 69-96.

Kitap listesi ilk ve ortaöğretim kademelerindeki okullara göre düzenlenmiş olup, ders, kitabın adı ve yazarı, fiyatı ve satıldığı yer hakkında bilgi verilmekteydi. Kitapların büyük kısmı Milli Eğitim Bakanlığı'nca, diğer kısmı ise özel yayınevlerince basılmıştır: Remzi Kitabevi, Kanaat Kitabevi, İstanbul Üniversitesi Kitabevi, Tefeyyüz, İnkılâp Kitabevi. Bazı kitapların temin edilmesi için yazarlara müracaat edilmesi gerekiyordu.

1949-1950 Öğretim yılında liselerin birinci ve ikinci sınıflarında okutulacak asıl ve yardımcı ders kitapları şöyle belirlenmiştir:<sup>9</sup>

**Lise-I:**

***Türkçe:***

Süleyman Şevket Tanlı, Güzel Yazılar I.

Namdar Rahmi Karatay, Yazma Dersleri, (yardımcı).

Mustafa Nihat Özün, Yazmak sanatı ve Kompozisyona Giriş, (yardımcı).

Ali Canip Yöntem, Edebiyat, (1943-46 baskıları, yardımcı).

Süleyman Şevket Tanlı, Güzel Yazılar IV, (yardımcı).

Nihat Sami Banarlı, Edebi Bilgiler, (yardımcı).

İsmail Habib Sevük, Edebiyat Bilgileri, (yardımcı).

Tahir Nejat Gencan, Yazın Bilgileri ve Tarihsel Dilbilgisi, (yardımcı).

Hikmet İlâyдын, Türk Edebiyatında Nazım, (yardımcı).

***Tarih:***

Arif Müfit Mansel-Cavit Baysun-Enver Ziya Karal, İlk Çağ Tarihi.

Enver Ziya Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi.

***Coğrafya:***

Sırrı Erinç, Genel Coğrafya Bilgileri.

Faik Sabri Duran, Büyük Atlas, (yardımcı).

***Cebir:***

Komisyon, Aritmetik ve Cebir I.

Mehmet Gökyay, Cebir Alıştırma I (yardımcı)

Prof. Ratip Berker'in idaresinde Heyet, Cebir Temrinleri C. I, II, III., (yardımcı).

***Geometri:***

Komisyon, Geometri I.

Kadri Tugan, Geometri Alıştırma I, (yardımcı).

<sup>9</sup> MEBTD, 27 Haziran 1949, Sayı:551,s.74-76.

Ratıp Berker-Feyyaz Gürsan, Geometri Temrinleri I, (yardımcı).

***Biyoloji:***

Hayri Ardiç, Biyoloji.

Adem Nezih Energin, İnsan Vücutu-Bitkiler Anatomi ve Fizyolojisi, (yardımcı).

***Fizik:***

H. Dener, Fizik I.

***Kimya:***

A. Bekman, Kimya I.

Emin Dikman, Kimya Alıştırma Kitabı, (yardımcı).

Rüştü Beyler, Rasyonel İnorganik Kimya lise I-II, (yardımcı).

Salâhattin Fuat Özyar, Kimya Lâboratuar Defteri I, (yardımcı).

***Yabancı Dil:***

Komisyon, Almanca Ders Kitabı III.

Komisyon, Almanca Ders Kitabı IV.

Komisyon, Fransızca Ders Kitabı III.

Komisyon, Fransızca Ders Kitabı IV.

Dr. L. Faucett, İngilizce Ders Kitabı III.

Dr. L. Faucett, İngilizce Ders Kitabı IV.

***Askerlik:***

Tahir Tipi, Askerliğe Hazırlık I (kızlar için).

Ferit Birtek, Askerliğe Hazırlık I (erkekler için).

**Lise-II**

***Türkçe***

Süleyman Şevket Tanlı, Tarih Boyunca Güzel Yazılar II.

Namdar Rahmi Karatay, Yazma Dersleri, (yardımcı).

Mustafa Nihat Özün, Yazmak sanatı ve Kompozisyona Giriş.

Agâh Sırrı Levend, Edebiyat Tarihi Dersleri, (yardımcı).

Necmeddin Halil Onan, İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, (yardımcı).

Hıfzı Tefik Gönensay- Nihat Sami Banarlı, Türk Edebiyatı Tarihi, (yardımcı).

P. N. Boratav- H.V. Fıratlı, Halk Şiiri Antolojisi, (yardımcı).

Şükrü Kurgan, İzahlı Eski Metinler Antolojisi, (yardımcı).

Hikmet İlâyдын, Türk Edebiyatında Nazım, (yardımcı).

Tahir Nejat Gencan, Yazın Bilgileri ve Tarihsel Dilbilgisi, (yardımcı).

Vasfi Mahir Kocatürk, Divan Şiiri Antolojisi, (yardımcı).  
M. Sadullah Sander, Lügatçeli ve İzahlı Antoloji, (yardımcı).

***Ruhbilim:***

Ali Haydar Taner, Ruhbilim.

***Tarih:***

Arif Müfit Mansel-Cavit Baysun-Enver Ziya Karal, Ortaçağ Tarihi.  
Enver Ziya Karal, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi.

***Coğrafya:***

Behçet Güçer, Devletler Coğrafyası.  
Faik Sabri Duran, Büyük Atlas, (yardımcı).

***Cebir:***

Komisyon, Geometri II.  
Ratıb Berker-Feyyaz Gürsan, Geometri Temrinleri II, (yardımcı).

***Biyoloji:***

Muhsin Binal, Biyoloji II.  
Adem Nezih Energin, Tabiiye Dersleri 3. Biyoloji, (yardımcı).

***Fizik:***

H. Dener- A. Bekman, Fizik-II.

***Kimya:***

A. Bekman, Kimya II.  
Emin Dikman, Kimya Alıştırma Kitabı, (yardımcı).  
Rüştü Beyler, Rasyonel İnorganik Kimya, Lise I-II, (yardımcı).  
Salâhattin Fuat Özyar, Kimya Laboratuvar Defteri II, (yardımcı).

***Yabancı Dil:***

Komisyon, Almanca Ders Kitabı IV.  
Komisyon, Almanca Ders Kitabı V.  
Komisyon, Fransızca Ders Kitabı IV.  
Komisyon, Fransızca Ders Kitabı V.  
Dr. L. Faucett, İngilizce Ders Kitabı.

***Askerlik:***

Tahir Tipi, Askerliğe Hazırlık II (kızlar için).  
Ferit Birtek, Askerliğe Hazırlık II (erkekler için).

Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapların muhteva, düzen, kullanılacak terimler, şekil ve öğrenime yardımcı unsurlar açısından nasıl olması gerektiği hususunda genelgeler yayınlamıştır. 21 Aralık 1949 tarihli genelgede, okul ders kitaplarının genel vasıflarına değinilmektedir: Kitap muhteva bakımından müfredat programından bekleneni vermelidir. Kitaptaki konular iyi bir şekilde düzenlenmelidir. Kitaplar, öğrenime yardımcı unsurlar bakımından zengin ve iyi işlenmiş olmalı, görünüş itibarıyla çekici ve göz sağlığına uygun hazırlanmalıdır. Terimler, Milli Eğitim Bakanlığı'nca kabul edilmiş olan terimlere uygun olmalıdır.

Kitapların muhteva bakımından programdan bekleneni karşılayabilmesi için şunlar gerekli görülmekteydi:

Kitap, programda bu ders için gösterilmiş olan amaçlara ve pedagojik açıklamalara uygun olmalıdır. Konular, gündelik hayattaki tezahürleriyle ve doğal, toplumsal, ekonomik ve estetik cephelerle birer bütün olarak ele alınmalı; çağdaşı öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan ve onlara gündelik hayatlarında uygulama imkanları sağlayan canlı bahisler veya üniteler halinde işlenmelidir. Her konu (ünite), bilimsel metodun gerektirdiği problemi belirleme, problem etrafında araştırma, inceleme ve gözlem yoluyla çeşitli bilgi toplama, bu bilgileri problemi çözmeye elverişli olacak şekilde sıralama, gerekli deneyleri yapma, bu deneylerden sonuçlar çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek genel fikre varma şeklinde sıralanan bilimsel düşünme metodunu telkin edecek şekilde işlenmelidir. Kitapların ifadesi öğrencilerin yaş ve olgunluk seviyelerine uygun olmalıdır. Kazandırılacak bilgiler bilimsel yönden ve açıklamalar bakımından doğru olmalıdır.<sup>10</sup>

Ders kitabı yazar ve yayıncılarının bu önerileri dikkate aldıkları anlaşılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın 14 Haziran 1950 gün ve 8888 sayılı kararıyla liselerin birinci sınıflarına ders kitabı olarak kabul edilen Tarih I (İlk Çağ) kitabının Önsöz'ündeki açıklamalar bu düşünceyi doğrular niteliktedir:

“ 1- Lise birinci sınıf Tarih ders konuları üniteler halinde işlenmiştir. Yalnız Ege bölgesi ve Yunan tarihi ile Roma tarihi konuları çok geniş olduğundan bunlar da ünitelere bölünmüştür.

2- Bu kitabın en önemli özelliği, aktif metot prensiplerine göre uygulamalı bir şekilde hazırlanmış olmasıdır.

Her Ünitenin başına bir çalışma plânı konmuştur. Bu plânlar üç esaslı bölüme ayrılmaktadır:

---

<sup>10</sup> MEBTD, 26 Aralık 1949, Sayı:570, s. 169.



a) Birinci bölümde, konu ve konunun ana hatları bir çerçeve içinde belirtilmiş ve problem halinde ortaya konmuştur.

b) İkinci bölümde, konunun işlenmesi için gereken açıklayıcı sorular verilmiş ve birinci derecede kitabın metni esas tutularak her soru karşılığının bulunacağı paragraf, harita ve resim numaraları gösterilmiştir.

c) Ünitenin sonuna konan üçüncü bölümde, tamamlayıcı ve açıklayıcı mahiyette birtakım sorular sorulmuş; bunların cevapları da bu kısma ilâve edilmiştir. Bu sorular ve cevaplar meslektaşlarımıza bir örnek ve kolaylık olsun diye hazırlanmıştır. Daha iyilerini ve çeşitlerini meslektaşlarımızın bulacaklarına eminiz.

3- çalışma plânları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1949 yılında yayınlanan ortaokul ders programlarındaki Tarih derslerinin nasıl okutulacağı hakkındaki açıklamalar bölümünün 17, 18 ve bilhassa 19. Maddesi göz önünde bulundurularak uygulanmalıdır.

4- Kitapta Çalışma plânından sonra, asıl metin kısmı gelmektedir. Metinde her paragrafa bir numara verilmiştir. Bu numaralar öğrencilerin açıklayıcı soruların karşılıklarını kolayca bulmalarını sağlamak amacıyla tertiplenmiş ve kitabın sonuna kadar bir sıra takip olunmuştur.

5- Yine bu kitabın diğer bir özelliği de orijinal metinlerden bazı parçaların ilgili konularla birlikte verilmiş olmasıdır. Böylece öğrenciler, tarihî olayları asıllarından incelemek imkânlarını bulmuş olacaklardır.<sup>11</sup>

1956-1957 Öğretim yılında okutulacak kitaplar, 10 Temmuz 1956 tarihinde Millî Eğitim Bakanı Ahmet Özel tarafından duyuruldu.<sup>12</sup>

1950-1960 yılları arasında lise öğretiminde ve müfredatında yapılan değişiklikler ders kitaplarına da yansımıştır. Dördüncü Millî Eğitim Şûrası'nda lise öğrenim süresinin dört yıla çıkarılmasının uygun görülmesi üzerine, Bakanlık 17 Eylül 1949 tarihli genelgeyle liselerin dört yıla çıkarıldığını duyurmuştur. Dersler de buna göre yeniden düzenlenmiştir. Tarih dersleri lisenin ilk üç sınıfında ikişer saat, dördüncü sınıfında sadece edebiyat kolunda iki saat okutulacaktı. Coğrafya dersi birinci ve ikinci sınıflarda ikişer saat, üçüncü sınıflarda birer saat; Türk Dili ve Edebiyatı dersi birinci sınıflarda beş, ikinci ve üçüncü sınıflarda dörder, dördüncü sınıflarda Fen kolunda iki ve Edebiyat kolunda altı saat; Askerlik dersi ise tüm sınıflarda birer saat şeklinde yer almaktaydı.<sup>13</sup> Talim ve Terbiye Kurulu'nun 21 Eylül 1957 tarihli bir kararıyla 1957-1958 ders yılı başından itibaren uygulanmak üzere, üç yıllık resmi liselerde yeni müfredata göre

<sup>11</sup> Niyazi Akşit-Emin Oktay (1951); Tarih I (İlk Çağ), İstanbul, Remzi Kitabevi, 1951, s. III.

<sup>12</sup> MVTD, 21 Mayıs 1956, Sayı: 94, s.41-72.

<sup>13</sup> MEBTD, 26 Eylül 1949, Sayı:557, s.113; Lise Müfredat Programı, Ankara: Millî Eğitim Basımevi, 1952, s. 3.

eğitim-öğretim yapılması kararlaştırıldı.<sup>14</sup> Bu karar Maarif Vekili Tevfik İleri tarafından duyuruldu. Yeni müfredata göre dersler şöyle belirlenmişti:

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf (Fen-Edebiyat Kolu)	III. Sınıf (Fen-Edebiyat)
Türk Dili ve Edebiyatı	5	4, 5	3, 6
Psikoloji	-	2, 2	-, -
Felsefe, Mantık ve Sosyoloji	-	-, -	3, 6
Tarih	2	2, 2	2, 3
Sanat Tarihi	-	-, 2	-, 1
Coğrafya	2	2, 2	1, 2
Matematik	5	6, 4	8, 3
Tabiat Bilgisi	3	2, 2	1, -
Fizik	3	3, 2	4, 2
Kimya	3	3, 2	3, 1
Yabancı dil	5	4, 5	4, 5
Beden Eğitimi	1	1, 1	1, 1
Milli Savunma	1	1, 1	1, 1
Seçime tabi dersler	2	2, 2	1, 1
Toplam	32	32, 32	32, 32

Liselerde yeni müfredat 1957- 1958 Öğretim yılından itibaren uygulamaya konuldu. Ders kitapları da bu yeni müfredata göre hazırlanmıştı. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'nin 1 Ağustos 1957 tarihli genelgesiyle, 1957-1958 Öğretim yılında ilk ve orta dereceli okullarda okutulacak ders kitaplarının adları, yazarları, fiyatları ve satış yerleri bir liste halinde duyuruldu. Listede, Bakanlık tarafından bastırılan kitapların yanı sıra, 5429 sayılı kanuna göre serbest basıma bırakılıp Bakanlıkça bastırılmasına müsaade edilen ders kitapları da yer almaktaydı. Bu defa, öncekilerden farklı olarak listedeki ders kitaplarının sayısı artmış ve kitaplar arasında asıl ve yardımcı şeklinde bir ayırım yapılmamıştı.<sup>15</sup>

Ders kitaplarının giriş sayfalarında, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu kararlarına yer verilmesi geleneği bu dönemde de uygulanmıştır. Hasan Âli Yücel'in 1952 yılında yazdığı *Mantık Dersleri*, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 20 Ekim 1954 tarih ve 15898 sayılı yazısıyla liselerin üçüncü sınıfları için ders kitabı olarak kabul edilmişti.<sup>16</sup> Tarık Asal-

<sup>14</sup> MVTĐ, 7 Ekim 1957, Sayı: 976, s.147; Lise Müfredat Programı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1970, s. 3.

<sup>15</sup> MVTĐ, 12 Ağustos 1957, Sayı: 968, s.91-122.

<sup>16</sup> Hasan Âli Yücel; Mantık Dersleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, (t.y.).

Ferruh Sanır ve Hayri Günden tarafından hazırlanan *Coğrafya I*, Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Kurulu'nun 11 Eylül 1953 tarihli kararıyla ilköğretmen okullarının birinci sınıfları için ders kitabı olarak kabul edilmişti.<sup>17</sup> Adil Yüksel'in *Biyoloji* kitabının lise birinci sınıflar için ders kitabı olarak kabul edildiği, Yayın Müdürlüğü'nün 29 Aralık 1955 tarihli yazısıyla bildirilmişti.<sup>18</sup>

### Sonuç

1950-1960 yılları arasında ders kitapları, 6 Haziran 1949 tarihinde kabul edilen 5429 sayılı kanuna göre hazırlanmıştır. Böylece, Bakanlığın ders kitaplarıyla ilgili yetki ve sorumluluğu artırılarak daha merkeziyetçi bir yapı kurulmuştur. Bununla birlikte, ders kitaplarının okutulma sürelerinin üç yılla sınırlandırılması gibi, önceki yıllardan gelen birçok uygulamanın da yeni kanun kapsamında varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı, okullarda okutulacak ders kitaplarının listesini her ders yılı başında ilan etmiştir. Bu listeler on yıllık dönem içerisinde bazı değişikliklere uğramıştır. 1950'li yılların başındaki ders kitabı ve yazarlarından bir kısmının değiştiği, bazı alanlarda ders kitabı sayısı ve yazarlarının arttığı görülmektedir. Buna lise tarih kitapları örnek gösterilebilir. 1949-1950 Öğretim yılında liselerin tüm sınıflarında Enver Ziya Karal'ın kitabı ile Arif Müfit Mansel-Cavit Baysun-Enver Ziya Karal'ın müşterek yazdığı 2 tarih kitabı okutulurken, 1957-1958 Öğretim yılında<sup>19</sup> kitap sayısı lise-I'de 7, lise-II'de 6, lise-III'de 8'e çıkmıştır. Buna bağlı olarak müşterek veya münferit tarih ders kitabı yazarlarının da arttığı görülmektedir. Lise tarih derslerinde N. Akşit- E. Oktay, E. İnal- N. Ormancı, Bedriye Atsız- Hilmi Oran, M. Kâmil Su- Kâmil Su, F. Yazgan- N. Serdarlar, Enver Behnan Şapolyo, Niyazi Akşit, Emin Oktay, E. Ziya Karal'ın hazırladıkları kitaplar okutulmuştur.

<sup>17</sup> Tarık Asal-Ferruh Sanır ve Hayri Günden, *Coğrafya I*, İstanbul: Maarif Basımevi, 1957.

<sup>18</sup> Adil Yüksel; *Biyoloji*, İstanbul: Maarif Basımevi, 1956.

<sup>19</sup> MVTĐ, 12 Ağustos 1957, Sayı: 968, s.91-122.

**Kaynakça**

- Akşit, Niyazi -Emin Oktay (1951); Tarih I (İlk Çağ), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Asal, Tarık-Ferruh Sanır ve Hayri Günden (1957), Coğrafya I, İstanbul: Maarif Basımevi.
- Birinci Maarif Şûrası 17-29 Temmuz 1939, Maarif Vekilliği Yay., (t.y.).
- Cumhuriyet Arşivi (CA),030.18.01. 127.103.14; 030.18.01.02.144.78.3.
- Lise Müfredat Programı (1952), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Lise Müfredat Programı (1970), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Maarif Vekilliği Tebliğler Dergisi (MVTD), Sayı:7, 27 Şubat 1939; Sayı: 94, 21 Mayıs 1956; Sayı: 968, 12 Ağustos 1957; Sayı: 976, 7 Ekim 1957.
- Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi (MEBTD), Sayı:544, 27 Haziran 1949; Sayı:551, 14 Ağustos 1949; Sayı:557, 26 Eylül 1949; Sayı:570, 26 Aralık 1949.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1941-1942, Maarif Matbaası, Ankara 1943.
- Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943, Maarif Matbaası, Ankara 1944.
- Yücel, Hasan Âli; Mantık Dersleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, (t.y.).
- Yüksel, Adil (1956); Biyoloji, İstanbul: Maarif Basımevi.